

ravno iz te oblike razviti odnosi podlaga kolonatskim odnosom predvsem v italijanskih deželah. Obsegale so vnaprej določen obseg zemljišča. Kolikšen je bil, je bilo odvisno od posameznega kraja, po svojem korenu iz latinske besede *mansus* pa pomeni zemljišče 3/4 ha. Kot nekakšne socialne ustanove Koprškega kapitlja so bile zakupne parcele zaupane v nadzor ali pa so bile od koprskih plemenitaških družin podarjene. Slednje so dajali v obdelovanje ubožnejšim kolonom.²⁰ Zemljišča so dajali tudi v trajen zakup kot cerkvene nadarbine posameznim duhovnikom.

Delen popis KAK v PAK evidentira naslednje mansionerije koprskih družin: Brutti, Beltramini, Gavardo, Gravisi, Fattori, Vallaresso, Degrassi, Ragogna; med drugim gradivom pa nastopajo še družine: Riccobon, Pola, Sabini, Fini, Zanchi, Ruffini, Dellore, Steffe, Gerini, Gabrielli, Pellegrini, Depangher, Contarini, Cortese. V škatli št. 8 KAK v PAK sta seznama majhnih in velikih *mansionerij* Koprškega kapitlja. Med njimi so tudi mansionerije cerkvenih ustanov, npr. sv. Marije Nove, sv. Trojice, sv. Justa.

To so v glavnem sodno-dolžniški spisi pravnih iz konca 19. in začetka 20. stoletja. Med njimi so za razna dokazila priložene razmeroma številne notarske listine (manj originalov) v glavnem iz 18. stoletja, ne manjka pa še kopij iz prejšnjih stoletij, vse od 15. stoletja dalje. Manj je testamentov.

Pravde *mansionerjev* v glavnem pred koprskim in piranskim okrajnim sodiščem so v večini primerov izterjatvene tožbe proti zakupnikom-kolonom iz okrožnih vasi in naselij, ki kapitolu niso poravnali obveznosti. V nekaj primerih gre tudi za uveljevanje zakupnih pravic.

Gradivo podaja vsekakor pomembno sliko gospodarskega življenja pretežnega dela prebivalstva 18. in 19. stoletja v Koprskem primorju, obenem pa razgalja ekonomsko strukturo Koprškega kapitlja, ki kljub razmeroma številnim parcelam v koprskem zaledju že tradicionalno ni bila rožnata. Gradivo fonda KAK v PAK torej zaključuje obdobje specifičnih večstoletnih prepletenih lastninskih in s tem povezanih oblastnih odnosov in struktur med svetnimi in cerkvenimi posestniki v istrskih mestih in njihovem zaledju.

Razmeroma številno je še gradivo o finančnem stanju z zaključnimi računi (*Conto*) in opisi premičnega in nepremičnega premoženja (*Stato*) Koprškega kapitlja za prva štiri desetletja tega stoletja.²¹

V škatli št. 10 preostanka KAK je še 5 načrtov "Škofijske palače in starega Seminarja v Kopru na trgu Brolo" iz leta

1858, kar pa je tudi vse slikovno gradivo fonda, razen dveh skic istega poslopja v škatli št. 9.

Zadnji dve škatli pa sta poskus zbirke gradiva neugotovljene provenience. Predzadnja - 13. - škatla je zbirka pergamentnih fragmentov psalmov²²; poleg tega vsebuje pergamentno listino koprškega škofa Naldinija Hyeronimu Zarottiju, ko ga dne 15.11.1696 imenuje za kanonika, nato pergamentne listine iz leta 1538, ko presbiter Stefano de Petris kupi tretjino hiše v kraju Slaunich, ter šest pergamentnih listin iz let 1412, 1441, 1446, 1459, 1478 in 1460. Še posebno slednjim bo potrebno pozorneje ugotoviti izvor.

V zadnji - 14. - škatli je popis dohodkov koprške katedrale iz let 1572-1706 v treh knjigah²³ ter zadolžna knjiga koprške zastavne ustanove *Monte di Pietà* (Pio Monte). Te ustanove so značilne za italijanske dežele, vendar so bile v domeni svetne oblasti, zatorej knjiga verjetno ne pripada obravnavanemu fondu KAK v PAK.

Gradivo, označeno kot "fascikel"²⁴, v omenjenem vodniku *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ - SR Slovenija* pa vsebuje še nekaj zaključnih računov mansionerij za leto 1919 in zaključnih računov za KAK, vse skupaj cca. 0,1tm. Menim, da gradivo ni bilo zadržano v nekdanjem Mestnem arhivu Koper zaradi kakih "posebnih" razlogov, temveč da se je pomotoma nekje založilo ob številnih preselitvah, ki jih je koprski arhiv doživel v burnih povojnih letih; preselitve pa so sploh že tradicionalna usoda koprškega arhiva.

Delen popis fonda KAK v PAK sem opravil z računalniškim programom ARMIDA, ki mi je poleg začetniških težav povzročal preglavice predvsem pri vpisovanju naslovnikov in prejemnikov, notarjev, advokatov, prič ter drugih oseb, ki nastopajo v teh dokumentih. Prepričan pa sem, da bodo strokovnjaki v kratkem uspeli prvi slovenski arhivski računalniški program prilagoditi vsem potrebam arhivistične stroke.

OCENE IN POROČILA

Ivano Cavalli: *MUSICA, CULTURA E SPETTACOLO IN ISTRIA TRA '500 E '600.*

Leo S. Olschki, Firenze, 1990, 243 strani

Roberto Starec: *STRUMENTI E SUONATORI IN ISTRIA.*

Pizzicato Edizioni Musicali, Udine, 1990, 195 strani

20 Prim. Enciclopedia Italiana 1932/XV (*Fondazioni*) in 1934/XXII (*Manso in Massaro*). V gradivu so tudi redki spisi v slovenskem jeziku, ki "mansionerije" tudi tako imenujejo, zato sem ta izraz obdržal. V "Delnem popisu fonda KAK v PAK" sem uporabil tudi izraz "zakupnina".

21 KAK v PAK. V škatlah št. 11-12.

22 *ibid.*, škatla št. 13: "Promemoria Krovca v Kopru prinesel vodji arhiva M. Bevkovej leta 1963. 7.VI. Najdeno v zvoniku cerkve sv. Blaža. Obveščeni od upravnika Zdravstvenega doma. Bilo spakovano skupaj s 'Comitato femminile - Italia farà da se.'"

23 *ibid.*, škatla št. 14. Mestni arhiv Koper. Registro delli Livelli, decime et entrate della cattedrale di Capodistria 1572-1706.

24 1 fascikel. - Prim op. št. 10!

Raziskovanje krajevne glasbene zgodovine je v zadnjih letih doživelo opazen pozitivni in progresivni premik. Sodobni metodološki pristop je v veliki meri odprl nove možnosti za proučevanje zgodovine ljudske in umetne glasbe.

Predvsem v Istri (a ne le v Istri) se večstranskost odnosov v glasbenem dogajanju pokaže kot stimulacija, istočasno zelo zahtevna. Ostanke glasbenih tradicij visoke starosti in številčne glasbene oblike, prisotne na istrskem polotoku, onemogočajo površno izhajanje iz splošno znanih evropskih kulturnih modelov. Čeprav je Istra kljub svoji perifernosti vezana na glasbene tokove srednje Evrope, je ravno tu in prav v glasbeni kulturi najbolj opazna "zgodovina dolgega trajanja".

Spekulativno postavljanje datumov sprememb glasbenih obdobj nam lahko služi le kot eno od možnih izhodišč za primerjalno delo. Razvoj etnomuzikologije je že postavil temelje za obvezujočo interdisciplinarnost pri proučevanju fenomenov, katerih bistvo je bilo mnogokrat postavljeno na glavo z romantičnim iskanjem in poudarjanjem "narodnega duha", ki naj veje iz zvočno-literarnih sekvenc.

Težko bomo v Istri našli glasbene prvine, ki izključno pripadajo enemu kulturnemu krogu, medtem ko so akulturacijski fenomeni eno od osrednjih gibal glasbenega življenja. Protislovnost akulturacije in zaprtosti kulturnih krogov je enostavno razložljiva. Zaprtost se pokaže predvsem v hotenju in sposobnosti ohranjanja starega, ne pa v odbijanju, vsaj ne zavestnem, novega. Inovacije so vedno dobrodošle, če ne postavljajo pod vprašaj socialni in tehnični (v našem primeru glasbeni) sistem ter se integrirajo v tradicijo in jo izpopolnjujejo. Rezultat integracije so hibridne oblike, ki na prvi pogled nastopajo samostojno v različnih kulturnih krogih.

Cavallijeva knjiga nam s svojo analizo istrskega "*cinquocenta*" in "*seicenta*" razjasni marsikateri dvom oziroma potrди domnevo v zvezi s sicer dokumentirano prisotnostjo svojevrstne "*poesie maccheroniche*". Če ta zvrst v klasicizmu iz umetne glasbe popolnoma izgine, se v Istri kot večetničnem in večkulturnem prostoru razvija dalje do današnjih dni.

Druga interakcija, ki nam jo Cavallijevo delo potrди, poteka med ljudsko in umetno instrumentalno glasbo. V dogajanju praznika namreč godci brez težav in predvsem brez predsodkov preidejo iz strogega verskega ceremoniala v ples in splošno rajanje, ki je lahko po svoji vsebini celo v nasprotju s prvim. Medtem ko v klasicizmu ta zveza med ljudsko in umetno glasbo doživi popolno prekinitev, se v ljudski kulturi nadaljuje, raste in se spreminja, ohranjajoč vse osnovne prvine praznika.

Enega od razlogov za tako stanje gre nedvomno iskati v odnosu med glasbo in sinestetsko organizacijo praznika, kjer glasba enostavno ne more obstajati kot "l'art pour l'art", ampak izključno funkcionalno, vendar ne s

podrejeno, temveč z jasno definirano vlogo. V tradicionalnem kolektivu vlada v največji meri funkcionalno ravnotežje med različnimi vidiki življenja in so torej spremembe možne le s spremembo tega ravnotežja.

V ostalih poglavjih Cavalli analizira tudi vlogo glasbenikov in glasbe v verskih nasprotjih med katoliki in protestanti, splošne glasbene tendence v Istri, priljubljenost madrigala, delovanja koprške *Accademie Paladie*, delo Sebastiana Quirinia ter prikaže izdana polifonska dela iz Istre in glasbene kodekse iz koprške študijske knjižnice.

Inovativna študija nam omogoča vrsto novih izhodišč v proučevanju glasbenega življenja polotoka. Še enkrat je poudarjena vloga Kopra kot kulturnega središča beneške Istre, pomembnost ljudske kulture za razumevanje današnjih etnično-kulturnih pojavov, predvsem pa nezogibnost komunikacije na vseh ravneh, ne glede na specifičnost posameznega področja.

Knjiga tržaškega etnomuzikologa **Roberta Starca** posega na ožje področje instrumentalne glasbe. Poudarek je predvsem na instrumentalni tradiciji istrobeneškega kulturnega kroga, čeprav iz doslednosti na trenutke zajame tudi hrvaško in slovensko glasbo.

V skladu z etnomuzikološko klasifikacijo obravnava staro in novo tradicijo. Predvsem stara tradicija je bila od italijanskih raziskovalcev skoraj povsem zanemarjena. S svojo arhaično netemperiranostjo je tako zelo blizu glasbi istrskih Hrvatov (in Istroromunov), tako da so jo največkrat ignorirali. V skladu s takim ideološko-nacionalnim gledanjem so hrvaški kolegi podobno ravnali z novo tradicijo. Starejšo plast izročila iz Šišana (Sissano) in Bal (Valle) je prvič raziskal in objavil prav Starec.

Kot je razvidno tudi iz pričujočega dela, je stara tradicija Istre v širšem smislu vezana na dinarsko območje in Dalmacijo (kot npr. del belokranjske glasbe). Glede na glasbene oblike je v Italiji edino podobno območje v Markah, Umbriji in Abruzzih, ki pa ostaja otok med južnoitalijansko tradicijo. Prav to dejstvo nakazuje na smer, v katero se je obrnilo raziskovanje in ki bo morda potrđilo hipotezo o transnacionalnem jadranskem glasbenem področju.

V zvezi z novo tradicijo je marsikaj jasnejše, tako da je povezava s severno Italijo ter s slovenskim in avstrijskim zaledjem že povsem utrjena. Kaže se predvsem v uporabljenih glasbilih in tudi v glasbenih oblikah, čeprav estetika istrskih godcev prinaša svoj delež k ustvarjanju zvočnih sekvenc, ki jih lahko imamo za popolnoma istrske.

Starčeva knjiga ni le organološki katalog, temveč predvsem študija o socialnem kontekstu instrumentalne glasbe v današnji Istri, osvobodjena vseh predsodkov in nacionalnih getizacij, za katere je istrska glasba sama v svoji antropološki dimenziji uspela ostati imuna.

Dario Marušič